

sin konst alltigenom strävat att förverkliga det väsentliga i kristen livsuppfattning: tro, hopp och kärlek.

Carl-Allan Moberg.

Johannesevangeliet och kyrkan

Alf Corell: Consummatum est. Eskatologi och kyrka i Johannesevangeliet. (Akademisk avhandling) SKDB. Lund 1950. (Nyttestamentliga avhandlingar utg. av A. Fridrichsen: V) XII + 310 sid. Kr. 11:—.

Det är med stort intresse man tager del av Corells doktorsavhandling om kyrka och eskatologi i Johannesevangeliet. Förf. är värd en eloge för prestationen att utan mer än några terminers tjänstledighet vid sidan av ett intensivt prästerligt arbete ha åstadkommit denna bok om ett viktigt och svårbehandlat ämne. Den vidlyftiga bibliografien — omkr. 20 sidor — vittnar om den möda han nedlagt för att orientera sig i den rikhaltiga litteraturen. Att avhandlingen är rätt personligt färgad anser åtminstone icke anmälnaren vara ett fel. Förf. har icke av rädsla att ge hugg på sig undvikit att klart deklarerat sin egen mening — ibland kanske till och med lite för snabbt. Men detta gör boken lättläst och sätter läsarens tankar i rörelse.

Förf:s huvudintention är att, delvis under polemik mot individualistiska, spiritualistiska och mystiska tolkningar av Joh., hävda dess kyrkliga karaktär och ursprung. I denna syn på evangeliet har han säkerligen i huvudsak rätt och kan även stödja sig på sådana exegeter som t. ex. Cullmann och Fridrichsen. Trots att ordet 'kyrka' (*ekklesia*) icke förekommer i Joh., är det uppenbart, att detta evangelium är helt genomträngt av kyrkotanken. Att sedan en del läsare av avhandlingen uppfatta denna tolkning som en utvärtes, opersonligt kollektivism, är knappast förf:s fel. Han deklarerar klart och tydligt, att kyrkan är kollektivet av de troende, vilkas kännetecken och sammanhållande band är kärleken.

Kyrkan i Joh. finner förf., enligt vad han meddelar i bokens första, inledande kapitel, vara präglad av fyra yttre kännetecken,

ämbetet, kulten, missionen och bekännelsen. Tre av dessa begrepp, nämligen ämbetet, missionen och bekännelsen, behandlar han i andra kapitlet, betitlat 'Kyrka och ämbete i Johannesevangeliet'. Kulten får sin särskilda behandling i tredje kapitlet. Det fjärde är ägnat åt 'Eskatologi och kyrka i Johannesevangeliet'. De båda följande kapitlen utgöras egentligen av två exkurssamlingar, avsedda att belysa bokens huvudämne. Det femte kapitlet behandlar sålunda i tolv paragrafer lika många viktiga teologiska begrepp i Joh., det sjätte innehåller en framställning av utkorelsetanken i Joh., där icke minst den exegehistoriska översikten är mycket instruktiv. I det avslutande kapitlet, som bär samma rubrik som bokens titel, 'Consummatum est', sammanfattar förf. sina resultat av undersökningen.

För den oinvidde kan det synas överraskande, att Joh. skulle innehålla så mycket av kyrka och kult, som förf. menar. Men han ger goda belägg därför. Det sammanfattande uttrycket för evangeliets 'kyrkoteologi' finner han i 12:32: 'När jag har blivit upphöjd från jorden, skall jag draga alla till mig'. Jesu beteckning av sig själv som konung, vilket måste förutsätta ett folk, som herden för fårahjorden, som vinstocken med grenarna, äro tre huvudställena för Joh:s kyrkobegrepp, vartill kommer avskedstalen, som äro genomträngda av kyrkotankar. De tre yttre kännetecknen, ämbete, mission och bekännelse, finner förf. motsvaras av tre inre kännetecknen, nämligen enheten, universaliteten och exklusiviteten.

I kapitlet om kulten utreder förf. i en första paragraf förhållandet till den judiska kulten, varvid han riktigt konstaterar, att Jesus upphävdde den judiska kulten, icke därför att den var falsk utan emedan den fyllt sin uppgift och nått sin fullbordan i Kristus själv, icke för att skapa en kultlös religion utan för att upprätta en ny kult, där han själv är centrum. Detta är innebörden i tempelordet (2:19) och orden till samaritiskan (4:20—21). Framför allt är det denna syn, som ligger bakom passionshistorien, vilken framställer Jesus som det sanna påskalammet, en tanke, som redan Johannes Döparens vittnesbörd 1:29 anspelar på.

Med denna huvudsyn förklarar förf. Joh:s intresse för den judiska kulten och isynnerhet det faktum, att evangeliet är genomträngt av kultiska anspelningar och begrepp, särskilt dopet och nattvarden. Förf. genomgår i tur och ordning de karakteristiska ställena. Vinundret ger uttryck åt förhållandet mellan de genom Jesu offerdöd föräldrade judiska ceremonierna och den nya kulten,

vars centrum är nattvarden. Orden till Nikodemus om födelsen ovanifrån genom vatten och ande syfta på dopet, likaså orden om livsvattnet i 4:1—5 och 7:37—39 samt i kapitlet om världens ljus, 9:1—41. Betesdaundret 5:1—29 syftar däremot enligt förf. icke på dopet utan på den nya sabbaten, som alltid råder i Kristi kyrka.

Det långa talet om livsbrödet (Joh. 6) anser förf. i överensstämmelse med den traditionella tolkningen syfta på nattvarden. Fotatvagningen låter han på ett mycket övertygande sätt tala om botsakramentet såsom dopets förnyelse och fortsättning. Stället om lanssticket betecknar förf. som ett nyckelord till förståelsen av hela Joh:s teologi: i Jesu död ha sakramenten och därmed kyrkan sin upprinnelse och kraft. Mot doketiska irrläror vill evangelisten fastslå Jesu sanna mänsklighet och hans faktiska död, inkarnationens och försoningens fakticitet.

I kyrkotanken ligger även eskatologien innesluten. Den judiska eskatologien pekar framåt mot Kristus, hans död och uppståndelse och den därigenom skapade kyrkan, men kyrkan i sin tur pekar framåt mot den eskatologiska fulländningen. Denna eskatologiska syftning är uttryckt i det ord, vari förf. ville sammanfatta Joh:s kyrkoteologi, nämligen 12:32. Missionen är ett viktigt uttryck för denna kyrkans strävan mot sin eskatologiska fulländning, en tanke som kanske kunde ha poängterats kraftigare av förf.

Den uppståndne Kristus uppenbarar sig alltfört i sin kyrka, först och främst i kulten. Det är denna 'presentiska eskatologi', som ger förf. nyckeln till Joh. Han avvisar såsom olöslig och därtill onödig frågan om evangeliets författare och älsklingslärjungens identitet. Evangeliet är, menar förf., ett verk av kyrkan, d. v. s. den johanneiska kyrkan själv. Älsklingslärjungen blir en idealgestalt, och ögonvittnena, evangeliets 'vi', bli likaledes helt enkelt den johanneiska kyrkan. Härvidlag synes förf. ha drivit en i och för sig riktig synpunkt för långt, till men för sina egna intentioner. Ty om det är riktigt, såsom förf. i anslutning till Cullmann håller före, att evangeliets stora intresse är att påvisa identiteten mellan den historiske Jesus och den i kulten sig uppenbarande Kristus, så är detta i väsentlig mån beroende av om det är ett *verkligt* ögonvittne, som garanterar evangelistens uppgifter. Genom sin skepticism beträffande författarfrågan löper förf. därför risk att upplösa evangeliets handgripliga historicitet i en kultisk dimbildning och att ersätta inkarnationens realitet med en kultisk presens,

d. v. s. att göra sig skyldig till ett slags spiritualism och historielös kultmystik i släkt med vad han med sin bok vill bekämpa.

Om evangeliets författare verkligen är ett ögonvittne — och varför icke sebedaiden Johannes, såsom senast Büchsel i sin kommentar med sådan övertygande argumentering hävdad? — så utesluter detta givetvis icke, att evangeliet måste förstås utifrån den kyrkliga situation, varur det växt fram. Icke ens en apostel svävar fritt i luften, och det ligger i sakens natur, att även en sådan författare icke berättar endast för att skriva memoarer utan för att å ena sidan belysa sin egen kyrkliga situation utifrån Jesu jordeliv och gärningar, å andra sidan för att tolka den historiske Jesus och hans verk utifrån uppståndelsens och kyrkans verklighet.

Först genom ett bestämt hävdande av historiciteten får inkarnationen sin konkreta innebörd. Begreppet antecipation får då också en riktigare innebörd än den förf. givit det i anslutning till t. ex. Natanaels, Petrus' och Martas bekännelser (1:49, 6:68, 11:27). Förf. tycks nämligen mena, att det i dylika fall i realiteten är frågan om kyrkans bekännelse till Kristus i kulten, eftersom en verklig kristustro enligt evangeliets teologi skulle vara möjlig först efter Jesu död och uppståndelse, d. v. s. i kyrkan. Men detta stämmer icke med evangeliets betoning av inkarnationen, enligt vilken Jesus redan under sitt jordeliv är sann Gud. En annan sak är, om bekännarna själva icke helt och fullt förstå innebörden i sina avlagda bekännelser eller dragit den fullständiga konsekvensen därav förrän efter Jesu uppståndelse. Bekännelsen är objektivt sann, och den bör vara möjlig redan före Jesu död, även om den subjektivt sett ännu icke är fullödig, en subjektiv antecipation.

En liknande anmärkning kunde göras beträffande förf:s nog så fyndiga förklaring till det förhållandet, att den sakramentalt inställda Johannes icke meddelar någon berättelse om nattvardens instiftelse. Detta skulle enligt förf. bero på att enligt johanneisk teologi nattvarden icke kunde realiseras förrän efter Jesu uppståndelse. Men om evangelisten varit konsekvent, skulle han då icke heller ha meddelat de före Jesu död omöjliga bekännelserna till Jesus såsom Messias och Guds son. Vidare blir följderna av förf:s resonemang, att enligt johanneisk teologi den första nattvarden — i motsats till alla följande nattvardsfirningar — icke var en verklig nattvard, i vilken Kristus var sakramentalt närvarande under bröd och vin. Den skulle endast vara en antecipation, en

profetia. Men den allmänkyrkliga läran om realpresensen vilar på det faktum, att just i den första nattvarden lärjungarna verkligen fingo del av Kristi lekamen och blod, liksom de genom fotavtvingningen blevo sakramentalt delaktiga av Jesus. Den första nattvarden var icke något ringare än sina upprepningar i kyrkan.

Dessa kritiska slutanmärkningar avse endast att rikta uppmärksamheten på ett par problem, som uppstår som en följd av förf:s tolkning av Joh. och vilkas stora teologiska och kyrkliga betydelse han säkert är den förste att erkänna.

G. A. Danell.

Predikan

Gustaf Wingren, Predikan. En principiell studie. Gleerups. 1949. XVI—319 s. Kr. 12:50.

En bok av Gustaf Wingren har hittills alltid väckt stort intresse, och hans senaste arbete om predikan utgör intet undantag. Ämnet självt är alltid aktuellt, och författarens lärdom och framställningskonst borga för att boken kommer att lämna spår efter sig i den svenska kyrkan.

Förf. vill ge en systematisk utredning av predikans väsen. I bokens inledande kapitel definierar han predikan såsom mötet mellan ordet och människorna. Man skulle då kunna tänka sig, att predikan vore meddelandet av ordet, vilket är en i sig självt existerande storhet, men en dylik uppfattning avvisar förf. bestämt. 'Själva försöket att bortskala det mänskliga för att komma till en punkt, där ordet är enbart gudomligt, lösgjort från det mänskliga, själva denna strävan leder vilse' (s. 23). Man frågar sig då, hur förf. uppfattar den första versen i Johannes-evangeliet: 'I begynnelsen var ordet' eller sådana ställen som 'Gud sade... och det vart... (Gen. 1:3, 6) 'Himmelen är gjord genom Herrens ord'. 'Han sade, och det vart' (Ps. 33:6, 9). Det synes anm., som om förf. här gör sig skyldig till en sammanblandning av två begrepp, nämligen predikan, d. v. s. ordet såsom framburet till människorna, ordet i funktion i den mänskliga historien, och ordet